

Tekst en foto's: Julia Voskuil

Ontdek een b(l)oeiende tuincultuur, slingertuinen en meer...

In Groningen, een van de drie noordelijke provincies van Nederland met gelijknamige universitaire hoofdstad, bloeit de tuincultuur. Een ideaal moment om met deze tuinkunst kennis te maken is hartje zomer, van 21 tot en met 30 juni 2013.

Dan staat de provincie in het teken van de 'Tuin & Kunst Tiendaagse', met tal van extra (tuin)openstellingen en activiteiten. Historische slingertuinen, eigentijdse tuinen met moderne planten, kleinschalige kwekerijen, kunst en cultuur, Groningen heeft het allemaal.

Mooie tuinen zijn in Groningen geen nieuw fenomeen. In de 19e eeuw ontstond hier zelfs een tuinstijl, die zich nergens anders ontwikkelde, de slingertuin. Met deze kleinschalige variant op de landschapsstijl lieten welgestelde boeren hun rijkdom zien, reden waarom slingertuinen zichtbaar zijn vanaf de openbare weg. Een groot aantal van deze pronktuinen is recent in oude glorie hersteld. De provincie telt ook tal van bijzondere eigentijdse tuinen. Een 146-tal staat beschreven in de open tuinen gids die sinds

1984 tweemaal verschijnt, 'Het Tuinpad Op'. De manifestatie Tuin & Kunst Tiendaagse richt de schijnwerper op het vele cultuurgoed dat de provincie Groningen rijk is. Landschapswaarden en tuincultuur staan als groen erfgoed hoog in het vaandel. In deze provincie zijn ze nauw verbonden. Aan de hand van gidsjes, brochures en fiets- en autoroutes, beschikbaar via internet en op papier, kunnen bezoekers hun eigen keuze maken.

Slingertuinen, historie en herstel

Groningers spreken van 'slingertoenen' als ze het hebben over de pronktuinen die rijke graanboeren in de periode 1850-1920 lieten aanleggen. Daarmee maakte de siertuin zijn entree op het platteland. In die tijd bracht de graanteelt Groningse boeren grote rijkdom. Ze gingen buitenlandse reizen maken en kwamen in aanraking met kunst en cultuur. Dit inspireerden velen tot het laten bouwen van statige voorhuizen. Een siertuin volgens de nieuwste mode, de Engelse landschapsstijl, gaf extra cachet aan de monumentale boerderijen. De van oudsher karakteristieke nutelementen zoals moestuin, boomgaard en bleekveld verhuisden van de voorzijde naar de zijkant of de achterzijde, zodat voorhuis met slingertuin goed zichtbaar waren vanaf de openbare weg. Ooit telde Groningen wel 160 slingertuinen!

Toen in de dertiger jaren van de 20e eeuw de inkomsten van de graanoogst terug liepen, kwam het onderhoud van de siertuin in het gedrang. Na de Tweede Wereldoorlog raakten steeds meer slingertuinen verder in verval. Gelukkig is in 1999 een herstelproject van start gegaan. Met deskundige en financiële ondersteuning zijn sindsdien al veel slingertuinen in oude glorie hersteld, met de intentie ze naar behoren te onderhouden.

Foto's

1 Herstelde slingertuin bij monumentale boerderij, Hermans Dijkstra.

2 Stijlkenmerken slingertuin: vloeiende lijnen, bomen en gazons (Mensinga, Oostwold).

TUIN & KUNST TIENDAAGSE GRONINGEN, 21 – 30 JUNI 2013

Slingertuin, Oostwold (Oldambt)

Even buiten de dorpskern van Oostwold (Oldambt) ligt voor de boerderij van Hilda en Durandus Mensinga een fraaie slingertuin. Vanaf de weg naar Finsterwolde is hij goed zichtbaar, een belangrijk kenmerk van een slingertuin. Hun tuin voldoet ook aan de andere karakteristieken van een slingertuin. De vloeiende lijnen vertalen zich in kronkelpaden, een waterpartij met eiland en doorzichten naar het landschap, boomgroepen en reliëf in de vorm van een bergje met prieel ontbreken niet. In het vlakke Groningse land werd een bergje gemaakt door het uitgraven van een waterpartij. Hoe rijker de boer, hoe hoger het bergje! Het bergje markeert vaak de scheiding van de voortuin en het achtererf, wat hier ook het geval is.

Durandus is op de in 1890 gebouwde boerderij geboren en getogen en kan zich niet anders herinneren dan dat deze tuin voor de boerderij lag. Hij is even breed als de gevel van het woonhuis en de schuur samen, wat een prachtig vooraanzicht geeft. "We hebben meegedaan met het herstelproject, al was de tuin goed onderhouden. Het herstel betrof vooral de paden. Die zijn opnieuw gereconstrueerd op basis van een foto uit 1932 en hebben een halfverharding van grind. Op het bergje is een nieuw tuinhuis geplaatst. Een slingertuin is sober ingericht, maar het onderhoud luistert des te nauwer. In de zomer betekent dat in elk geval wekelijks gras maaien. Keurig aangeharkte paden zorgen voor de finishing touch. Aan de majestueuze bomen kun je wel zien dat het een tuin met historie is. Voor de bomen vragen we als het nodig is deskundig advies."

Levend erfgoed heeft niet het eeuwige leven. Een oude linde dichtbij de boerderij was er slecht aan toe en moest worden gekandelaberd. "Zo'n boom wil je niet missen, maar soms kan het niet anders. Zoiets is heel ingrijpend", zegt Hilda. Haar immense bordertuin ligt achter de boerderij, onzichtbaar voor passanten. De verrassing voor tuinbezoek is er des te groter door. Een slingertuin mist privacy, maar dat wordt hier ruimschoots goed gemaakt achter het woonhuis.

Engelse landschapstuin, achter

Toen Hilda in 1972 met tuinieren begon, kon ze niet bevroeden dat dit avontuur tot een ruim 1,5 hectare grote Engelse landschapstuin zou leiden. Het tuinvirus sloeg echter al snel toe en ruimte was er in overvloed. Dichtbij het woonhuis en de enorme schuur is de sfeer intiem en kleinschalig. "Hier lag indertijd een grote moestuin, lekker beschut. De vruchtbomen stonden op terpjes omdat het er tamelijk nat is. Enkele bomen zijn nog in leven, oude appelfrassen zoals Groninger Kroon en Bellefleur. Ik heb hier met buxushaagjes en paden van keitjes die overal in de grond zitten, een indeling gemaakt. In de vakken staan sterke vaste planten zoals (*Sisyrinchium striatum*) en mogen eenjarige zaaibloemen

zoals slaapbol (*Papaver somniferum* 'Summer Pyjamas') en straalscherm (*Orlaya grandiflora*) zich uitzaaien. Tegen de muur van de schuur groeit een roze roos met gevulde bloemen (*Rosa* 'Eden Rose'), een lage klimroos van Meiland die van zon houdt. Als die in bloei komt is het hoogzomer. Vaste planten die ik graag gebruik zijn herfstasters, Monarda's en Phloxen. Van zonnehoed heb ik een mooie eigen selectie. Grijsbladige soorten zijn minder geschikt voor natte omstandigheden, die pas ik daarom weinig toe." Rond een hobbykas, nauwelijks zichtbaar achter hagen, lag aanvankelijk een moestuin, maar hier is nu het domein van de sneeuwkllokjes. De collectie bestaat uit een stuk of zestig verschillende rassen. De tuinvrouw behoort dus ook tot de galanthofielen!

Op diverse plekken in de tuin zijn zitjes, zowel met zon als schaduw. Verder van het woonhuis af heeft Hilda de tuin een meer open karakter gegeven. Paden ontbreken, gras verbindt de verschillende tuindelen. De latere uitbreiding, eilandborders met grote groepen grassen en een vijver, geeft doorzicht naar het achterliggende natuurlijke gebied. "Als Durandus daar een pad maait, kun je er heerlijk 'strunen'. De enorme tuin ademt rust en ruimte. Op een mooie zomeravond komen de reeën tot bij het terras aan het woonhuis. Het is hier goed toeven voor mens en dier.

Slingertuin bij monumentale boerderij

In Midwolda (Oost Groningen) ligt de fraaie, uit 1858 stammende boerderij van Hermans Dijkstra. Het woonhuis is gedecoreerd met aan Art Nouveau verwante elementen. Het maakt duidelijk dat hier een zeer vermogende familie woonde, met oog voor rijke architectuur. De voor de boerderij gelegen slingertuin heeft een vergelijkbaar niveau en is recent hersteld. Door de vormgeving ligt de focus vanaf de weg volledig op de gevel van het fraaie voorhuis. Een rijk geornamenteerde brug geeft toegang tot de tuin voor een rondwandeling over de onverharde kronkelpaden. Die voert langs bloemperken, een vijver, fruitbomen en tal van grote, bijzondere bomen zoals een treurbeuk en een vleugelnoot. Omdat rode beuken dure bomen waren, werden ze graag in slingertuinen toegepast. Ook hier verhogen ze het aanzien. Een lange oprijlaan met lindes geeft toegang tot boerderij en tuin.

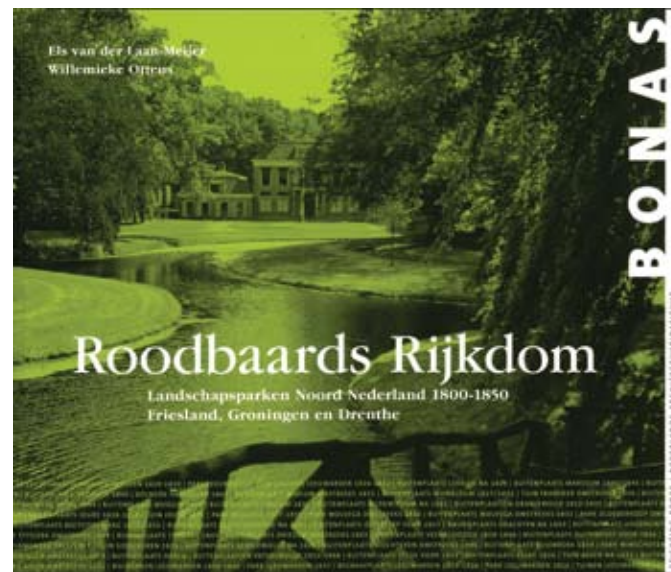
In 1994 overleed de laatste telg van de familie, ongehuwd. Een stichting beheert nu de volledig gemeubileerde boerderij (stijl omstreeks 1900). Bezoekers zijn welkom, de schuur is ingericht als restaurant en een nieuw complex voorziet in gastenkamers (Erfgoed Logies). Op zondag 23 juni 2013 wordt de 'Zomerfair Hermans Dijkstra' gehouden. □

Foto's

- 1 Slingertuin met bergje en prieel, waterpartij en eiland (Mensinga, Oostwold).
- 2 Vaste plantenborders van Hilda Mensinga, achter de boerderij (Oostwold).
- 3 Intimiteit in de luwte van de enorme schuur (Mensinga, Oostwold).
- 4 Hilda en Durandus Mensinga koesteren hun oude fruitrassen.
- 5 Eilandborder met grassen, gazon als verbindend element.
- 6 Hilda Mensinga gebruikt graag sterke vaste planten zoals zonnehoed.

LEVEND ERFGOED: ROODBAARD EN VROOM ROODBAARDS RIJKDOM

Evenals andere kunstvormen hebben tuinstijlen een relatie met de tijdgeest. In de aanloop naar de 19e eeuw uitte zich dat in de tuinkunst met de opkomst van de landschapsstijl uit Engeland. Bestaande Baroktuinen zijn toen geheel of gedeeltelijk omgevormd naar de nieuwe mode, zonder rechtlijnigheid en symmetrie. In de drie noordelijke provincies van Nederland heeft L.P. (Lucas Pieters) Roodbaard (1782-1851) veel eer in gelegd met de zogenoemde 'Engelse tuinstijl'. Hij had een bijzonder talent voor de (her)inrichting van buitenplaatsen en openbare ruimten in deze romantische stijl. Tal van schetsen en ontwerp- en presentatietekeningen zijn bewaard gebleven. In de provincie Groningen was Roodbaard o.a. betrokken bij de Fraylemaborg (Slochteren, 1820) en Ekenstein (Appingedam, 1827), tegenwoordig een hotel-restaurant. Veel andere nog bestaande locaties kunnen worden bezocht. In de rijk geïllustreerde uitgave 'Roodbaards Rijkdom' wordt zijn werk belicht; in schema zijn nog bestaande projecten opgenomen (zie info).

OP ZOEK NAAR SLINGERTUINEN

J. Vroom sr. (1855-1923) leefde iets later dan Roodbaard en maakte naam met tal van slingertuinen, een kleinschalige variant van de landschapsstijl. Deze stijl raakte in zwang bij herenboeren in Oost en Noord Groningen. Het beroep van tuinarchitect was begin 19e eeuw zelden een zelfstandige vakdiscipline. Ontwerpwerk werd gecombineerd met een boomkwekerij of een tuinaanleg- of boerenbedrijf. Zo ook de verschillende generaties Vroom. De grootvader van J. Vroom sr. begon met ontwerpen voor herenboeren in de omgeving van Sappemeer (o.a. Geertsemaheerd, Slochteren), de aanzet voor een groeiend aantal ontwerp opdrachten in het Groningse Oldambt, zodat de kleinzoon er zijn vak van kon maken en het boerenbedrijf afstoten. Per rijtuig ging hij zijn opdrachtgevers langs om advies te geven of een ontwerp vanaf de tekening uit te zetten. Ontwerpen, bestellingen en rekeningen Van Vroom en zijn tijdgenoten die bewaard bleven, geven een beeld van de werkwijze en de onderlinge contacten. Het is uniek dat een tuinstijl zo streekgebonden voor komt. Slingertuinen zijn levend erfgoed.

INFO

Tuin & Kunst Tiendaagse 2013

download pdf: overzicht tuinen, routes, activiteiten en bezienswaardigheden, verblijfsmogelijkheden etc.
www.tuinen.groningen.nl

Het Tuinpad Op / In Nachbars Garten, 146 opengestelde tuinen in Groningen, Drenthe en Noordwest Duitsland; papieren versie verkrijgbaar bij tuinen, boekwinkels en VVV (€ 6,50)

www.hettuinpadop.nl (route planner: download)

Hermans Dijkstra, slingertuin, restaurant, Erfgoed Logies Zomerfair

www.boerderijhermansdijkstra.nl

www.zomerfairhermansdijkstra.nl

Roodbaards Rijkdom

Landschapsparken in Noord Nederland 1800-1850
Friesland, Groningen en Drenthe, beschrijvingen en overzichten,

2^e druk, € 30,- (ISBN 978-90-76643-55-7)

www.bonas.nl

Op zoek naar slingertuinen, tuinen en routes

(download) webwinkel>Particuliere erven

Herstelproject slingertuinen

www.landschapsbeheergroningen.nl

Slingertuin en Engelse landschapstuin Oostwold
(Oldambt)

Open: tijdens Tuin & Kunst Tiendaagse 2013/op afspraak

Hilda en Durandus Mensinga-Bruins

Goldhoorn 14

9682 XN Oostwold (gemeente Scheemda)

T +31 (0)597 551395/E mensingabruins@planet.nl